

מגדל בבל

- מה משותף לסיפורי ראשית האנושות (פרשות בראשית ונח)?
- מה היה חטאם של בוני המגדל?
- האם האחדות היא חיובית או שלילית?
- במה נענשו בוני המגדל?
- מהי הזיקה שבין העונש לחטא?
- כיצד השפיע מעשה המגדל והעונש על האנושות לדורותיה?

א. סיפורי 'בראשית'

ספר בראשית עוסק בשתי תקופות:

א. תחילתו של הספר (פרקים א'-י"א), עוסקת בתקופת "בראשית" – ראשית העולם והאנושות.

ב. המשכו של הספר (מפרק י"ב והלאה) עוסק בתקופת האבות.

סיפורי "בראשית" הם בעלי אופי משותף וייחודי לעומת סיפורי התורה האחרים. אלו הם סיפורים אוניברסאליים העוסקים באנושות כולה¹, לעומת סיפורי התורה האחרים המתמקדים באנשים ספציפיים ובעם ישראל.

סיפורי בראשית –
אוניברסאליים

סיפור הבריאה מתאר את בריאת העולם כולו; אדם הראשון הוא אבי כל האנושות, וסיפור חטאו משפיע על כל האנושות לדורותיה; המבול בא לחדש את פניה של האנושות. לאחר השחת דרכיהם של בני האדם והתמלאות הארץ בחמס נעשה צורך למחות את כל היקום ולהתחיל הכול מחדש, כאשר נח הוא אבי כל האנושות החדשה.

גם בניית מגדל בבל ("א, א-ט) הוא סיפור אוניברסאלי, שהרי המניע לבנייתו הייתה החשש "פן נפוץ על פני כל הארץ" והרצון להישאר "כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים".

הסיפורים האוניברסאליים מלמדים עניינים מהותיים על האנושות כולה. סיפורי בראשית מתארים התמודדות בין העולם האידיאלי, ובין המציאות האנושית והטבעית. הם מלמדים כי עולם חומרי אינו יכול להיות אידיאלי,

מעולם אידיאלי
לעולם מציאותי

1. N.m. sarna, understanding genesis, p. 68

הם מציגים בשלבים את הנפילות מן העולם האידיאלי אל עולם במדרגה נמוכה יותר, המאפשרת קיום אנושי בעולם².

בניית מגדל בבל והפצת דור הפלגה על פני כל הארץ חותמות את סדרת סיפורי בראשית. מה בא ללמדנו סיפור זה על האנושות? מדוע דווקא בו נחתמת תקופת בראשית, ולאחריו מתחילה תקופת האבות?

כדי לענות על שאלות אלו עלינו להתעמק תחילה בהבנת מהות החטא של דור הפלגה והעונש שבא בעקבותיו.

ב. בניית המגדל

התיאור המעורפל של הסיפור

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים: וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְקֶעָה בְּאֶרֶץ שֵׁנֶעַר וַיִּשְׁבוּ שָׁם: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וְתִהְיֶה לָּהֶם הִלְבְּנָה לְאֶבֶן וְהַחֲמַר הִיָּה לָהֶם לַחֲמֵר: וַיֹּאמְרוּ הֲבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוֹץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ.

בראשית י"א, א-ד

הסיפור פותח בתיאור מעשי בני האדם:

כל בני האדם מאוחדים בשפתם וברעיונותיהם. הם מתחילים לנדוד בעולם עד שמוצאים להם מקום המתאים להקמת יישוב קבע, לומדים להכין לבנים ומתחילים לבנות להם עיר למגוריהם.

לכאורה תיאור זה נראה תמים למדי וללא כוונה זדונית מצד בני האדם, ולכן אנו מופתעים לקרוא את המשך הפסוקים שבהם נאמר שה' איננו מרוצה

מעשה תמים
ותגובה חריפה!?

---

2. ראשיתו של העולם היא בריאה אלוקית של "גן עדן" המתואר כמקום שכולו טוב (בראשית ב', ח-יד; יחזקאל כ"ח יג; בראשית רבה כ', י; שה"ש רבה ח', יט). אמנם כבר בזמן הבריאה מתרחשת ה'תקלה' הראשונה, כאשר הארץ מוציאה עץ עושה פרי במקום עץ פרי עושה פרי (עי' רש"י א' יא ד"ה עץ פרי). במדרש מובא חטא נוסף שהתרחש עוד במהלך הבריאה – חטא הלבנה – שבעקבותיו לקה מאורה (עי' רש"י א', טז). בעקבות חטא אדם הראשון מגורשת האנושות מגן-עדן והקיום האנושי (מזון ורבייה) נעשה רווי בצער וכאב. לאחר שנמחה היקום במבול והחל דור חדש של אנושות מזרע נח, הותרה אכילת בשר – אותה אכילת בשר שנאסרה בראשית הבריאה (עי' רש"י א', כט). היתר זה מסמל יותר מכול את השפל הרוחני שאליו הידרדר העולם מאז ימי ראשית הבריאה. אותם חוקים אידיאליים שהיו מותאמים לעולם הראשיתי שוב אינם מתאימים לעולם החדש, וכביכול נאלץ הקב"ה לוותר עליהם ולהחליפם בחוקים חדשים (עי' 'חזון הצמחונות והשלום' לרא"ה קוק זצ"ל, א-ג). אכזבתו של הקב"ה מן העולם מתוארת בסיום פרשת בראשית (ו', ה-ח): "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ.. וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ..."

מאחדות זו ומתוצאותיה, ומחליט לשבש את תוכניותיהם. מתוך תגובתו של ה' אנו למדים שהסיפור איננו תמים כל כך, ואנו תמהים: מה היה רע במעשיהם? האם בניית עיר ומגדל יכולה להיות בעייתית? האם האחדות איננה דבר חיובי?

ואכן, כאשר אנו חוזרים ומנסים להעמיק בהבנת הסיפור, אנו מגלים שכבר בראשיתו ניכר שהוא אינו פשוט כל כך כפי שנראה מקריאה שטחית. נדגים את דברינו:

"ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" – מה פירוש הביטוי "דברים אחדים" – האם זהו ביטוי נרדף ל"שפה אחת", או שמא הוא מתאר משהו אחר? אם זהו ביטוי נרדף, מה הצורך בו? ואם יש כאן ביטוי לרעיון נוסף – מהו? המפרשים העלו אפשרויות שונות לפירוש ביטוי זה, יש שטענו שזהו ביטוי המתאר את אחדות הלשון³, ואחרים טוענים שמדובר באחדות הרעיונות⁴ מדרשי חז"ל נתנו תוכן ל"דברים האחדים", ולדעתם מדובר כאן במחשבה של בני האדם למרוד בה⁵. העובדה שישנם פירושים רבים מצביעה על כך שהביטוי "דברים אחדים" אינו מובן, ואינו חד משמעי.

"ויהי בנסעם מקדם" – מה פירוש ביטוי זה? האם יש לפרשו שנסעו ממקום ששמו 'קדם'⁶ או אולי נסעו ממזרח⁷? ואולי אין הכוונה לתיאור כיוון הנסיעה אלא לתיאור הזמן, כלומר, הנסיעה התרחשה בזמן קדום⁸? או כפי שפירשו חז"ל: נסיעה מקדמונו של עולם⁹ – התרחקות מהקב"ה? המדרשים והמפרשים מעלים את כל האפשרויות הללו; לכל פירוש יש ביסוס בלשון המקרא, אך בכל

---

3. אבן-עזרא (שם) מבאר ש"דברים אחדים" מוסיף על "שפה אחת" – שלא זו בלבד שכולם דיברו בשפה אחת (לשון הקודש) אלא שאותה השפה הייתה מוכרת לכול על כל ניביה, וכך הוא כותב:

וטעם "דברים אחדים" – כעבור שימצא היום בכל לשון דברים שלא יכינום כל אנשי הלשון ובימים ההם דברי חכם וכסיל היו אחדים.

4. כך הסביר רש"י על פס' א: ודברים אחדים – באו **בעצה אחת** ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה.

5. עי' בראשית רבה ל"ח, ו.

6. כדברי רש"י על פס' ב.

7. המילה "מקדם" מופיעה בתנ"ך 23 פעמים, מתוכן 11 פעמים במשמעות של כיוון – ממזרח, וכך גם פירש ראב"ע על פס' ב.

8. ב-10 מקומות בתנ"ך מופיעה המילה "מקדם" במשמעות של זמן קדום, כדוגמת האמור בישעיה מ"ה, כא: "...מי השמייע זאת **מקדם** מאז הגידה ה'לא אָנִי ה'..."; וכן במיכה ה', א: "ומוצאתיו **מקדם** מימי עולם".

9. בראשית רבה ל"ח, ז.

פירוש יש קושי מסוים¹⁰, כך שאנו שוב נשארים עם ביטוי שמשמעותו איננה ברורה לחלוטין. כמו כן, סיבת הנסיעה מקדם אינה מזכרת בכתובים וכל נסיבות הנסיעה לוטות בערפל¹¹.

אם כן, כבר בתחילתו של הסיפור, שלכאורה נראית פשוטה, אנו מגלים שהסיפור מעורפל, ובעצם איננו מבינים לגמרי מה בדיוק קרה שם. תחושת הערפול הזאת מלווה אותנו לאורך כל הסיפור, כפי שנראה בהמשך¹². וכאן יש לשאול: מדוע הסיפור כתוב בצורה כה מעורפלת?

בדברי התורה שניתנה מן השמים בוודאי שאין טעות או ליקוי בניסוח, ונראה שהתורה בחרה במכוון לספר את הסיפור בצורה שאינה בהירה אלא מעורפלת. מהי המטרה בניסוח המעורפל? מהו המסר הנלמד מכך? ננסה לעמוד על כך בהמשך.

פסוק ג' מתאר את המצאת הלבנים. לכאורה זהו פרט שולי בסיפור, והתורה הייתה יכולה להזכירו בקצרה: "וילבנו לבנים ויאמרו הבה נבנה עיר ומגדל". אולם, התורה איננה בוחרת בלשון קצרה זו, אלא היא מתארת בפסוק שלם ובצורה נרחבת את החידוש הטכנולוגי של המצאת הלבנים:

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבָנָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָה וְתָהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לְאֶבֶן
וְהַחֲמֵר הָיָה לָהֶם לְחֵמֶר.

החידוש שבהמצאת
הלבנה

---

10. אם "קדם" הוא שם מקום, אז מדובר רק בבני שם, שישבו בהר הקדם (לפי פרק י), אבל הכתוב מתאר שמדובר בכל בני האדם. (ועי' בדברי הרמב"ן בראשית י"א, ב).

גם ההבנה ש"מקדם" משמעותו "ממזרח" קשה, מפני שפליטי המבול יצאו מן התיבה בהרי אררט, והתיישבו שם, ואזור זה כנראה היה צפוני לבל, ולא מזרחי לה. (עי' י. אהרוני, אטלס כרטא, עמ' 13 מפה 4). בנוסף לכך קשה, שאילו הייתה במילה זו הוראת כיוון, היה צריך לציין את המקום שאילו מתייחס הכיוון, כפי שבמקורות האחרים מופיע: "מקדם ל...".

אם נפרש ש"מקדם" משמעותו זמן קדום, נמצאת המילה "בנוסעם" מרוקנת מתוכן, שהרי לפירוש זה לא מוזכר מהיכן ולאן נסעו.

נראה שקושיות אלו כנגד כל פירושו הפשט שניתן לייחס למילה, הן שדחקו במדרש להציע חלופה דרשנית – "הסיעו עצמם מקדמונו של עולם".

11. וגם כאן נזקקו המפרשים להשלים את החסר בכתובים. עי' למשל בדברי רש"י על פסוק ב: "ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער".

12. למשל: מה הייתה מטרת הבנייה? (מהו "נעשה לנו שם"? ומדוע חששו לפוץ על פני כל הארץ?) וכיצד קיומו המגדל אמור היה לפתור זאת? מה הייתה הבעיה אשר בגללה ה' העניש אותם – האחדות? הבנייה? עשיית השם? השפה המשותפת? הישיבה במקום אחד? הרי לכאורה דברים אלה חיוביים, ומדוע ה' מפר את האחדות והורס את הבניין? מהו החשש של ה' שמה "לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות"? וכיצד מנע את התגשמות תוכניותיהם?

מתברר שגילוי הלבנה אינו פרט שולי כלל וכלל, כי אם שלב משמעותי בסיפור. מדוע פרט זה כל כך חשוב בסיפור? על כך נעמוד בהמשך.

פסוק ד מתאר את המעשה עצמו:

וַיֹּאמְרוּ הִבָּה נִבְּנֶה לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפְוֶץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

תחילתו של הפסוק ממשיכה את התיאור התמים לכאורה של מעשי בני האדם: הם מעוניינים לבנות עיר של קבע, ולא להמשיך לנדוד. גם בניית המגדל שראשו בשמים יכולה להתפרש כדבר פשוט וטריוויאלי, כפי שמפרש רד"ק:

"עיר ומגדל" – העיר לשבת, והמגדל להיות צופים משם למרחוק לראות עניין מקניהם ובהמתם, גם יהיה אות לרועים... שידעו לשוב אל העיר. "וראשו בשמים" – רוצה לומר שיהיה המגדל גבוה.

חלקו השני של פסוק ד' מסביר את סיבת בניית העיר והמגדל, ומתאר שתיו מטרות:

א. "ונעשה לנו שם"

ב. "פן נפוצ על פני כל הארץ".

מטרה א – "ונעשה לנו שם"

הביטוי "ונעשה לנו שם" איננו ברור ודורש פרשנות. ביטוי זה מופיע כמה פעמים בתנ"ך במשמעות של פרסום וכבוד¹³. לפי זה משמעות הביטוי הוא בניית מגדל, שהוא מבנה גדול ומרשים, במטרה להאדיר את כבוד הבונים. אולם, יש הבדל גדול בין עשיית השם המתוארת בכל המקורות בתנ"ך ובין עשיית השם בסיפור מגדל בבל. במקורות האחרים בתנ"ך, עשיית השם באה בהקשר של האדרת שם ה', או בהקשר של עשיית שם לאדם כתוצאה של מעשה גדול שנעשה. לעומת זאת השם שביקשו בוני המגדל לעשות לעצמם אינו לציון מאורע חשוב כלשהו, אלא רק האדרה עצמית ורדיפת הכבוד והפרסום. הכתוב מדגיש זאת על ידי המילה "לנו" – "נעשה לנו שם" – ומשמע שאין כוונתם לומר שנעשה שם שיהיה שייך לנו, אלא כוונתם לומר שנאדיר את שמנו.

האדרת כבוד האדם

13. "ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ" (שמואל ב ז', ט); "ויעש דוד שם" (שמואל ב ח', יג); "ותעשה לך שם" (ירמיהו ל"ב, כ); "ותעש לך שם כיום הזה" (דניאל ט', טו); נחמיה, ט', י; ועוד.

היותו של ה"שם" מוקד מרכזי בסיפור מודגשת במקרא גם על ידי שני אמצעים ספרותיים:

א. סיפור המגדל משובץ בין שתי רשימות שושלת של בני שם¹⁴. עובדה זו ממקדת את תשומת הלב במילה "שם" כעניין מרכזי בסיפור.

ב. האליטרציה שם-שם-שמים חוזרת לאורך הסיפור, וממקדת את תשומת הלב בנושא 'השם' כהאדרת שמם של בוני המגדל, שבא לכאורה כהנגדה ל'השם' ככינוי לה' יתברך.

המילים "מגדל וראשו בשמים" סמוכות למילים "ונעשה לנו שם", ובכך רומז הכתוב שעשיית ה"שם" על ידי עלייה ל"שמים", משמעותה קריאת תגר כנגד מלכות שמים על ידי האדרת ערך האנושות. המילה "שמים" מופיעה בתנ"ך פעמים רבות ככינוי למקומו של הקב"ה, ואף המילה "שם" מופיעה בתנ"ך פעמים רבות ככינוי כבוד לקב"ה¹⁵, ולאור האמור עד כה ניתן להוסיף ולהבין את קריאת התגר שלהם כנגד מלכות שמים בצורה החריפה ביותר: לא זו בלבד שאינם מעוניינים לשמוע בקולו, אלא שהם מעוניינים להחליפו ולהיות כא-לוהים.

כך אנו יכולים להבין כיצד הופך סיפור תמים לכאורה, של רצון להעצמה עצמית אנושית, למרידה בה'. הגאווה האנושית, השאיפה לעשיית השם, הרצון להאדיר את שם האדם – הם מרידה בה' ובמלכותו בעולם. מסתבר שהמגדל שנראה בתחילה כבניין תמים, הוא בניין המבטא את גאוות האדם המביאה למרידה בה'. רעיון זה גם בא לידי ביטוי בדבריו של ישעיהו הנביא:

עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שֶׁפָּל יִשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: כִּי יוֹם לֵה' צָבָאוֹת
**עַל כָּל גְּאֹהַ וְנָרָם וְעַל כָּל נִשְׂאָ וְשִׁפָּל: וְעַל כָּל אֲרֻזֵי הַלְּבָנוֹן הַרְמִים וְהַנְּשָׂאִים וְעַל כָּל
 אֱלוֹהֵי הַבְּשָׁן: וְעַל כָּל הַהָרִים הַרְמִים וְעַל כָּל הַגְּבָעוֹת הַנְּשָׂאוֹת: וְעַל כָּל מְגִדְלֵי גְבוּהָ וְעַל
 כָּל חוֹמֵהי כְּצוּרָה.**

ישעיהו ב', יא-טו

שיבוץ סיפור זה בין שתי רשימות שושלת בני שם מבטא את ההנגדה בין מעשיו של נח, שקרא לבנו בשם "השם" לאמר: על האנושות להתפאר בכבודו של הקב"ה, ובין מעשיהם של בני דור הפלגה שפיארו עצמם ודימו להמיר כבוד שמים בכבוד אנוש.

14. עי' פרק י' פסוקים כא-לב, ופרק י"א פסוקים י-לב.

15. עי' דברים כ"ח, נח: אם "לִיְרָאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת ה' אֱ-לֹהֵינוּ".

"נעשה לנו שם"
לעומת "ויקרא בשם
ה"

מסקנה זו מתעצמת כאשר משווים בין סיפור מגדל בבל לבין סיפור חיי אברהם¹⁶ שמופיע מיד לאחר מכן בפרשת לך-לך. אברהם יוצא למסע בעקבות ציווי של ה', ובמהלך המסע שלו הוא קורא בשם ה': "ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'" ("ב, ח"). אברהם הוא האנטי-תזה לדור הפלגה. אברהם איננו שואף להגדיל את שמו, כפי שביקשו בוני מגדל בבל לעשות לעצמם, אלא כל שאיפתו היא לפרסם ולהאדיר את שם ה' בעולם.

וכמידה כנגד מידה, גם עונשם של דור הפלגה ושכרו של אברהם היו סביב עניין השם: בוני המגדל, אשר ביקשו להאדיר את שם, נשארו אנונימיים, שםם לא הוזכר בתורה ואיש אינו יודע מיהם היו. לעומת זאת, לאברהם שקרא בשם ה', הובטח "ואגדלה שמך" (שם פס' ב).

אם כן, המשפט "נעשה לנו שם" הוא משפט מפתח להבנת הסיפור כולו: הוא מצביע על הבעיה השורשית – תחושת הגאווה של בני האדם, אשר רוצים להגיע לשמים ולטשטש את הגבול שבין האדם לא-לוהים.

חז"ל פירשו שמטרת בניית המגדל בגובה השמים הייתה לעלות בעזרתו אל השמים כדי להילחם בה' ולמרוד במלכותו. במדרש מבוארת מלחמה זו בצורה ציורית:

"ראשו בשמים" –
מרידה בה'

אמרו: לא כל הימנו לבור לו את העליונים ולתן לנו את התחתונים. אלא באו ונעשה לנו מגדל, וניתן עבודה זרה בראשו¹⁷ וניתן חרב בידה ותהי נראית כאילו עושה עמו מלחמה.

בראשית רבה פרשה לה, א¹⁸

חז"ל פירשו את "ראשו בשמים" כמטאפורה לרצונם למרוד במלכות ה' – בני האדם אינם מוכנים לסור למרותו של הא-ל, והם מורדים בו. רעיון זה, המבוטא במדרשים באופן ציורי, הוא אותו רעיון העולה מפשט הכתובים.¹⁹

16. ראו גם י. זקוביץ, מקראות בארץ המראות, פרק ד' עמ' 54-55; יהודה אליצור, לפשוטה של פרשת דור הפלגה, בתוך הספר: מחקרים במקרא ובמחשבת ישראל כרך ב הוצאת החברה לחקר המקרא בישראל תשנ"א.

17. נראה שהמדרש מפרש את "נעשה לנו שם" כ"נעשה לנו עבודה זרה".

18. ובשינויים קלים גם בתנחומא נח, יח

19. המדרש מחדד את מטרת מרידתם, ומבאר שגאוותם הביאה אותם לקנאה במלכות ה' על העליונים. כלומר: לא זו בלבד שהם הרגישו שליטים על העולם הזה, הציקה להם העובדה שישנו מקום עליון שבו יד האדם אינה משגת ואינה שולטת. לפיכך רצו להציב שם ע"ז שתבטא את שלטון בני האדם בשמים. ייתכן אף שהמדרש ראה זאת כהמשך לחטא עץ הדעת – הרצון להיות כא-לוהים יודעי טוב ורע. (על הקנאה באלהות כיסוד המניע את האנושות האריך הרב קוק באוה"ק ב עמ' שצז).

מטרה ב – "פן נפוץ על פני כל הארץ"

המטרה השנייה של בניית העיר והמגדל הייתה "פן נפוץ על פני כל הארץ".

הרצון לאחדות
אנושית

נראה שבנוי המגדל ניסו להתמודד עם חששם הגובר מפני העתיד להתרחש. התרבות בני האדם באותה תקופה גרמה לאנשים להיפרד זה מזה על מנת למצוא פרנסה למחייתם, ומשום כך קינן החשש בליבם שמא הפירוד והפיזור הגיאוגרפי יסדוק את האחדות האנושית שהייתה בעיצומה עד כה.

ומדוע הייתה כל כך חשובה להם אחדות זו? ומדוע חששו כל כך מפני היחלשותה? נראה שבני אותו דור הבינו שהאחדות היא דבר חשוב שאפשר בכוחה לפעול רבות. הם חששו שמא הריחוק הגיאוגרפי יביא לידי ניכור בין קבוצות אנשים שונות וליצירת אינטרסים מנוגדים, שיגרמו למחלוקות ומריבות עד כדי לחימה של בני האדם אלו באלו. חששם היה שהכוח והפוטנציאל האנושי יופנה למלחמות פנימיות שיחלישו את כוחם ויחריבו את העולם, במקום שירתמו אותו בצורה מאוגדת לקידום העולם ולחיזוק הכוח האנושי.

בקריאה פשוטה אנו יכולים להזדהות עם חששם, ולראות ברצונם להישאר מאוגדים ומלוכדים דבר חיובי. אך אם כן לא ברור מדוע ה' לא ראה זאת בעין טובה! לשם כך עלינו לעיין ולדקדק בלשון התורה בסיפור זה.

כאשר מעיינים בסיפור, רואים שיש שני מוטיבים החוזרים בו (כל אחד מהמוטיבים חוזר חמש פעמים): א. "כל הארץ"²⁰; ב. "שפה"²¹.

אחדות השפה
והמקום

שני המוטיבים מהווים שני מרכיבים של אחדות בני האדם בתחילת הסיפור, ובשני התחומים האלה חל הפירוד: בתחילה, כל בני האדם (המכונים "כל הארץ") היו מאוחדים על ידי שפה אחת, ורצו להתיישב במקום אחד, כדי לא לפוץ על פני כל הארץ. בסופו של הסיפור, ה' מפר את אחדות השפה, וגורם להפצתם על פני כל הארץ²². לפי זה, ניתן להבין שה' התנגד לרעיון של ישיבת כל בני האדם במקום אחד, והוא מעוניין בהפצתם על פני כל הארץ.

פרשני הפשט (רשב"ם, ריב"ש, רד"ק וראב"ע) עמדו על כך שמחשבתם להישאר מרוכזים ומלוכדים ("פן נפוץ") הייתה בעייתית ומנוגדת לרצון ה'. רצון ה' היה שבני האדם ימלאו את כל הארץ, כפי שהוא ציווה את האדם הראשון: "פרו ורבו ומלאו את הארץ" (א', כח), ואילו בני האדם מנסים להתנגד לרצון ה' – הם רוצים לשבת במקום אחד ולא לפוץ על פני כל הארץ.

התנגדות לטבע
הבריאה ולרצון ה'

20. בפסוקים א, ד, ח, ט (פעמיים).

21. בפסוקים א, ו, ז (פעמיים), ט.

22. על השוני שבין שני המוטיבים ראו בהמשך.

ניתן להרחיב נקודה זו, ולבאר שחששם של בני האדם היה שהריבוי הכמותי, הפריזון, יביא בסופו של דבר להחלשת העוצמה האנושית ולהתפוררותה. בני האדם ראו בברכת ה' שהונחה בטבע העולם "פרו ורבו" קללה שיש להילחם בה. הם לא רוצים להיות נפוצים, הם לא רוצים למות, הם רוצים להיות השליטים, המנהיגים ובעלי השם.

אנשי דור הפלגה ניסו לגייס את כל כישרונותיהם ויכולותיהם (ולצורך כך חשובה להם האחדות) על מנת לפתח טכנולוגיה שתאפשר להם לעמוד כנגד כל העתיד להתרחש.

הטכנולוגיה – סיכוי וסיכון

וכאן נחזור לשאלה שבה פתחנו – מדוע האריכה התורה בתיאור המצאת הלבנה שהביאה לידי ההחלטה על בניית המגדל. הכנת הלבנים היא פיתוח יכולת טכנולוגית שבעזרתה האדם יכול להתמודד עם הטבע ולעשות דברים שאינם "טבעיים". המצאת הלבנה אפשרה לבני אדם לפרוץ את המגבלה הטבעית שמנעה בעדם מלבנות 'גורדי שחקים'. היכולת הטכנולוגית ניתנה לאדם מאת ה' על מנת שיפתח באמצעותה את העולם, שהרי ה' שם את האדם בגן עדן כדי "לעבדה ולשמרה". אך בשורש הסיכוי טמון גם הסיכון. האדם יכול להשתמש ביכולותיו לפתח את העולם, אך הוא יכול גם להשתמש בהם כנגד רצון ה' – לקלקל את העולם ולמרוד בה'. המצאת הלבנה מסמלת את הכישרון האנושי לפתח את העולם באמצעים מלאכותיים, שעם כל החיוב שבו הוא עלול להפוך לרועץ ולחורבן העולם.

סיפור מגדל בבל פותח בתיאור ניטראלי, של אחדות בני האדם ושל יכולתם לפתח אמצעים טכנולוגיים. התורה לא מציגה את מעשי בני האדם כשליילים מיסודם,²³ להפך – דברים אלה יכלו להיות חיוביים ורצויים. אולם, בפסוק ד מתברר שבני האדם ניצלו את היכולות שלהם בצורה שלילית: הטכנולוגיה והאחדות אפשרו להם לחשוב שיש ביכולתם להתנגד לרצון ה'.

ערפול הסיפור
כהדגשת מורכבות
המסר

חז"ל פירשו את הביטויים המעורפלים שבתחילת הסיפור כמבטאים מרידה בה'. אולם, התורה בחרה להשתמש בביטויים מעורפלים ובהצגה תמימה של מעשי בני האדם, ולא בהצגה חד משמעית של מעשה שלילי, כפי שכבר הדגמנו בראש דברינו. מדוע בחרה התורה להציג את הסיפור דווקא כך?

---

23. בהשוואה לסיפור המבול ולסיפור סדום, בהם כבר מתחילת הסיפור מודגש שהייתה השחתה: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ... ותשחת הארץ לפני האלוקים ותמלא הארץ חמס..." (בראשית, ו'); "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד..." (בראשית, י"ח, כ). על רקע זה בולטת ההצגה התמימה של מעשה מגדל בבל.

המסר העולה מהסגנון המעורפל הוא כי **האחדות והפיתוח הטכנולוגי אינם שליליים מיסודם** – הם יכולים להיות חיוביים, ואפילו רצויים ביותר. אולם, לאחר מעשה מתברר שבני האדם השתמשו בצורה שלילית ביכולות החיוביות שה' העניק להם. הכנת הלבנים והבנייה נעשית כאן כמרידה במלכות ה' בעולם. בני האדם פירשו את יכולתם לייצר ולפתח את העולם כיצירת אלטרנטיבה לכוח האלוהי המנהיג את העולם. ומי עומד במוקד אותו הכוח? – האדם! כלומר: דור הפלגה נכשלו בחטא החמור ביותר – עבודה זרה – כאשר הוא מוסווה במעטפת תמימה של תרבות אנושית לפיתוח העולם. אמנם אין כאן עבודה זרה גלויה המציבה אלוהים אחרים כאלטרנטיבה לא-לוהי האלוהים, אך באופן פנימי מתברר שהיא הציבה את האדם במרכז, והחלה לסגוד לו ולכוחו.

המשותף לשתי מטרות הבנייה

כעת ניתן גם להבין את הקשר שבין שתי המטרות שהועלו על ידי בוני המגדל – "נעשה לנו שם" ו"פן נפוץ". האדרת הכוח האנושי והעצמתו, והשאיפה לאחדות אנושית עוצמתית, שניהם נבעו ממניעים של מרידה אנושית בשלטון ה' ובהנהגתו את העולם.

רעיון זה מבוטא במדרש, שוב בלשון ציורית:

אמרו אחד לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט אלא בואו ונעשה סמוכות אחד מהצפון ואחד מהדרום ואחד מהמערב, וזה שכאן סומכו מן המזרח.

בראשית רבה (וילנא) פרשת נח פרשה לח סימן א

בני האדם חוששים מ"אסונות טבע", ולכן הם רוצים לעשות משהו שימנע אסונות אלה²⁴. אך מניין להם המחשבה שהרקיע מתמוטט בכל 1656 שנים?

רש"י מביא מדרש זה בפירושו לפרק י"א פס' א, ומוסיף שלוש מילים חשובות:

אמרו אחת לאלף ושש מאות חמשים ושש שנים הרקיע מתמוטט **כשם שעשה בימי המבול**, בואו ונעשה לו סמוכות...

בני האדם חוו את המבול, ובמקום להבין שהיה עונש מאת ה' בעקבות מעשיהם הרעים, ושעליהם לתקן את דרכיהם כדי שלא יתרחש אסון כזה בשנית, הם רואים זאת כ"אסון טבע", ומנסים להתנגד לו, או חמור מכך: הם רואים בכך יד ה' ומנסים להתנגד למעשה ה'!

---

24. לפי האמור במדרש זה, מגדל בבל היה חלק מפרויקט בנייה שאמור היה לכלול ארבעה מגדלים שיתמכו את הרקיע מארבע רוחותיו. יתכן שהמשמעות של הדבר היא שהאחדות האנושית שניסו בוני המגדל ליצור היא אחדות הנבראים מכל קצוות הארץ כנגד בוראם (ולא רק התמקדות גיאוגרפית בחבל ארץ אחד).

כלומר: במקום לתקן את עצמם ולשוב ממעשיהם הרעים, מחליטים בני אותו הדור לתקן את 'פגמי הבריאה', ובייחוד את 'פגמי השמים' על ידי המצאות טכנולוגיות, כשברור שהמניע לכל מעשיהם הוא השלטת הכוח האנושי על כוחו של ה', והרצון למנוע ממנו להנהיג את עולמו ולהעניש את החוטאים על מעשיהם על ידי הבאת מבול לעולם.

ג. תגובת ה'

חלקו השני של הסיפור מתאר את תגובת ה' לבניית המגדל:

וַיְרֵד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדֵל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד וְשָׁפָה אַחַת לְכָל־מְדַבָּר וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת: הֲכִיָּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפֹתֶם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ: וַיִּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ כְּכֹל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׁפְתֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּמְשַׁם הַפִּיּוֹצָם ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

בראשית י"א, ה-ט

ה' יורד לראות את מעשי בני האדם. כדי לראות את מעשי האדם, לכאורה די היה בהבטת ה' משמים. מדוע נקטה התורה בלשון "יורד ה' לראות"?

משמעות ירידת ה'
לראות את מעשי
האדם

בפרשה זו, ניתן לפרש את השימוש בלשון ירידה כ**לעג לבני האדם** אשר דימו להעפיל השמימה, כשבסופו של דבר נשארו בקטנותם ובשפלותם עד שה' כביכול צריך לרדת כדי לראות את מעשיהם.

אולם לאור השוואה למקורות אחרים בתנ"ך, נראה שלשון זו מבטאת **התערבות גלויה של ה' בנעשה בעולם**²⁵. ירידת ה' לעולם מבטאת תחלופה של הנהגה – עד כה ההנהגה הנסתרת אפשרה לבני האדם לפעול כרצונם בניגוד לרצון ה', וכעת מתחלפת הנהגת ה' להשגחה פעילה המתערבת בנעשה בעולם. בדרך כלל תחלופת הנהגה זו באה לידי ביטוי גם בהחלפת הנהגה טבעית בהנהגה ניסית.

משמעות נוספת ללשון ירידת ה' יכולה להתפרש כ**ביטוי לבחינת ושפיטת מעשי בני האדם**, כירידה לשורש העניין וכהצבעה על מוקד הכשל²⁶. ואכן הפסוק הבא מצביע על מוקד הבעיה: "הן עם אחד ושפה אחת לכולם". ה'

25. לשון זו נאמרה גם ביציאת מצרים (שמות ג', ח), בהתגלות ה' לנתינת התורה (שמות י"ט, יא-כ), בהאצלת הרוח ממשה אל הזקנים (במדבר י"א, יז-כה), בהענשת מרים בצרעת (במדבר י"ב, ה), ונבואות רבות הקוראות לה' לרדת ולהתגלות בעולם (ישעיהו ל"א, ישעיהו ס"ג, מיכה א', תהלים י"ח) ועוד.

26. כך מתפרשת לשון זו בפרשת סדום: "ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה..." (בראשית י"ח, כא).

מברר וממקד את ההבנה ששורש הבעיה טמון באחדות הטוטאלית שבין בני האדם.

נשים לב לכמה נקודות משמעותיות בדברי ה':

דברי ה' מתמקדים בחשש מפני העתיד

א. אין בדבריו גינוי מפורש של מעשה מסוים, אלא תיאור מצב: "הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החילם לעשות".

ב. מובע כאן חשש מפני העתיד: "ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות". מהו החשש? כיצד ייתכן שה' חושש ממעשי בני האדם?

ג. אין התייחסות מפורשת לעיר ולמגדל – הם לא מוקד הבעיה.

ד. שוב מוטל ערפל על הסיפור: מהו "וזה החילם לעשות"? מהו הדבר "אשר יזמו"?

לפי דברי ה' בפסוק זה, מטרת ההפצה ובלבול הלשוניות איננה עונש על העבר, אלא מתוך דאגה לעתיד. ה' עושה מעשה שימנע מבני האדם להגיע למצב לא רצוי.

ה' מבהיר ששורש הבעיה הוא באחדות, ובגללה הגיעו בני האדם למצב ש"זה החילם לעשות". משמעות המילים "וזה החילם לעשות" יכולה להתפרש כ"וזהו הגורם אשר הניע אותם להתחיל בבניית המגדל", וכך פירשו רש"י ורס"ג, וכן הוא בפירוש מ"ד קאסוטו.

"וזה החילם לעשות"

אפשרות אחרת להבנה היא שבניית העיר והמגדל (שייתכן שבנייתו כבר הסתיימה באותה עת) היא רק ההתחלה, ולאור הצלחתם הם עלולים לעבור למעשים חמורים אף יותר, וכך פירש י' קיל ב"דעת מקרא".

לאור שני פירושים אלו, יש לפרש גם את המשך הפסוק – "ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות". לפי הפירוש הראשון החשש הוא שמא מזימתם לבנות את המגדל תצלח, וגאותם של בני האדם תעבירם על דעתם ותשבש את אמונתם. לעומת זאת, לפי הפירוש השני החשש הוא אינו מעצם קיומו של המגדל, אלא מהתוצאות החברתיות שיבואו בעקבותיו – מניעת הפיזור בעולם וההבנה השגויה של תכלית האנושות שתבוא בעקבותיה, ואף תביא לידי יוזמות שליליות נוספות.

"לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות"

ה' מתייחס לאחדות שהניעה את בני האדם לבנות את המגדל כמרידה במלכותו, בשתי פנים – חיצוני ופנימי. מבחינה חיצונית, האחדות מביאה את האנושות לצבירת כוח רב מדי ולדמות שביכולתה לפעול כנגד רצון ה'. אך מבחינה פנימית השבר הוא עמוק יותר, מפני שהאחדות עלולה להטעות את

הבעייתיות שבאחדות

האנושות כביכול היא האלוהות בעצמה – מה הוא אחד אף אנחנו אחד! מה הוא "השם" אף אנחנו נעשה לנו "שם"!²⁷

כוח האחדות, שביסודו הוא כוח חיובי, עלול להיות מנוצל ע"י בני האדם לרעה,²⁸ להוצאת ה' מן התמונה – למרידה במלכות ה' בעולם.

ה' העניק לבני האדם את כוח האחדות ואת כוח היצירה, והוא מעוניין שישתמשו בהם, בתנאי שהם באים לבטא את אחדות ה' וכהמשך ליצירתו את העולם, ולא לשם מרידה בו.

על בני האדם לדעת שאין ביכולתם לעשות הכול. עליהם לדעת שכוחם מוגבל, ושתמיד יהיו דברים שאינם בשליטת האדם, ושבהם תתבטא עליונותו ומנהיגותו של ה'. לכן מחשבת בני האדם ש"לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות". היא מחשבה מוטעית מיסודה.

אם כן, סיפור מגדל בבל מתאר שינוי משמעותי באנושות:

המצב הראשוני היה אחדות של כל בני האדם. האחדות הייתה מצב חיובי ואידיאלי. אחדות זו הייתה אמורה להיות אחדות של שפה ושל דרך חיים – עבודת ה'. אחדות בני האדם בעבודת ה' הייתה צריכה להתמקד במקור האחדות – ה' אחד – ולא ליצור התאגדות אנושית המחפשת את האחדות בינה לבין עצמה. משום כך בירך הקב"ה את האדם בברכת "פרו ורבו ומלאו את הארץ", כשהשפה המשותפת לכולם תסייע לקבץ את כל המיוחד שבכל אחד מבני אדם לאחדות רעיונית אחת.

אולם בני האדם הסתנוורו מהכוח הרב הטמון באחדות, וניסו לרתום אותה להתאגדות אנושית כנגד ה', ובקשו לשמור עליה על ידי מניעת התפזרותם על פני כל הארץ. בכך דימו למרוד בה' ולהמליך את עצמם כאלוהות אנושית.

את המצב הזה ה' מעוניין למנוע. אין קיום לעולם כאשר הוא מורד בה'. ה' 'נאלץ' לוותר על התקשורת החיובית שבין העמים כדי להפר את האחדות השלילית שנוצרה בין בני האדם. הפרת האחדות תמנע את המרידה המשותפת של כל בני האדם בה', ובכך תאפשר המשך קיום למין האנושי ולעולם כולו.

---

27. קשה שלא לשים לב לדמיון שקיים בין הניסוח של חששו של ה' כאן: "הן עם אחד ושפה אחת... ועתה לא יבצר מהם...", ובין חששו בעקבות חטא אדם הראשון: "הן האדם היה כאחד ממנו... ועתה פן ישלח ידו...". בשני המקרים הקב"ה חושש מפני התעצמות האדם והשפעתה השלילית.

28. לאור זאת, המילה "כל" שבפסוק "ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו" יכולה להתפרש גם מלשון "כלל", כלומר האחדות האנושית. הוי אומר: האחדות הטוטאלית הזו עשויה להביא לכל מיני תופעות גם לא רצויות.

הכרה במגבלות
האדם לעומת הא-ל

ויתור על האחדות
האנושית לשם
קיום העולם

ד. הפרת האחדות בין בני האדם

כיצד מתרחש השינוי המשמעותי של הפרת האחדות?

פסוק ז מתאר את מחשבתו של ה' כיצד להפר את האחדות האנושית: "הבה נרדה ונבלה שם את שפתם אשר לא ישמעו איש את שפת רעהו". כלומר, מניעת האחדות תתרחש על ידי **בלבול השפות**. לעומת זאת בפסוק ח מתוארת הפרדת האחדות האנושית כהרחקה גיאוגרפית: "ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ". מלשון התורה קשה להכריע מה היה הגורם ומה הייתה התוצאה – האם ה' בלבול את השפות וכתוצאה מכך התפזרו בני האדם על פני כל הארץ²⁹, או שה' גרם לפיזורם וכתוצאה מכך נוצרו שפות שונות³⁰.

האם ה' הפיצם או בלבול את שפתם?

ייתכן שהתורה בחרה לתאר זאת בצורה מעורפלת בכוונה תחילה, מפני שהתיאור ההיסטורי אינו משמעותי, והעיקר המשמעותי הוא התוצאה – פירוד המין האנושי.

אולם, לאור מה שכתבנו לעיל נראה להציע הסבר אחר:

קודם החטא, הייתה האנושות ראויה להיות שפה אחת ודברים אחדים כדי ליצור שיתוף פעולה מפרה בעבודת ה' בין העמים והקבוצות השונות הפזורות וממלאות את כל הארץ. הפיזור בכל הארץ הוא ברכה שניתנה לאדם עם בריאתו, ומשום כך היא משקפת את הטבע האנושי הראשוני והבריאה. כך גם השפה המשותפת הייתה מצב טבעי ורצוי. משקלקלה האנושות ובחרה באחדות אנושית המורדת בבוראה, נוצר הצורך להחזיר את האנושות לקדמותה הטבעית על ידי ויתור על מעלת הדיבור בשפה משותפת.

הפיזור כחזרה למצב טבעי

נמצא אם כן, שהפיזור אינו עונש, ואף אינו אמצעי לבלבול השפה, אלא הוא המצב הטבעי והבריאה. ואף בלבול השפה אינו עונש, ואינו אמצעי לעונש, אלא הנהגה מחודשת של הטבע האנושי אשר התברר כי אינו מתאים עדיין לגדלות של שיתוף אנושי מפרה.

ה. השפה וההנהגה האלוהית

עד כה התייחסנו לממד התקשורת-חברתי של השפה, כך שאחדות השפה היא אחדות הרעיון ושיתוף בעבודת ה', ובלבול השפה הוא הגיוון וריבוי הרעיונות והדעות. אולם האברבנאל בפירושו לתורה מגלה עומק נוסף של השפה – תקשורת בין האדם לבוראו. וכך כותב האברבנאל:

29. כדעת רש"י, רד"ק, רלב"ג, אברבנאל ומלבי"ם.

30. כדעת ראב"ע.

כבלבול הלשונות נתחברו ב' דברים: הא' – עזיבת השפה שהייתה אחת לכולם; והב' – בחירת לשונות מחולפות לכל אומה. ולכן נתחברו שרי מעלה עם ה', כדי שה' יתברך ישליכם מלשונו ומאחדות השגחתו המקודש, ושרי מעלה יחזיקו בהם להנהיג אותם ולהשפיע עליהם משם והלאה כל אחד מהם על אומה מיוחדת בלשונותיהם לארצותם...".

פירוש האברבנאל לבראשית י"א, עמ' קפ

האברבנאל דן באחת מן השאלות שבהן פתחנו – מהי משמעות דיבור ה' בלשון רבים בפרשה זו: "הבה נרדה ונבלה שם את שפתם"? משום כך מבאר האברבנאל, שהצורך בשיתוף המלאכים בעצת ה' נובע מכך שבלבול השפה, בעומקו, הוא החלפת ההנהגה שבה מנהיג ה' את העמים. כל זמן שכל העמים היו מדברים בלשון אחת, היא לשון הקודש, לשונו של ה' המזוהה עם השגחתו הישירה – היו כולם מונהגים ע"י הקב"ה באופן ישיר. אך מעתה והלאה, לכל אומה תינתן שפה המיוחדת לאופייה, מהשפע שמשפיע עליה השר הממונה עליה במרומים, האחראי על הנהגתה. לפיכך שיתף ה' את המלאכים בעצתו.

אופי העמים
ולשונם

לא רק שבני האדם נפרדו והתפזרו מבחינה גיאוגרפית, אלא היה כאן שינוי מהותי בהנהגת ה' את העולם: עד עתה היו כל בני האדם מונהגים ישירות ע"י הקב"ה, לכן שפתם הייתה אחת, ולכן היו כל כך מאוחדים. אחדות זו הייתה אמורה להתבטא בכך שבני האדם מאוחדים לעשיית רצון ה', לעבודת הבורא. אולם, בני האדם השתמשו באחדות לכיוון ההפוך: למרידה בה'. לכן העולם לא יכול היה להמשיך להתקיים כך, ולא רק שהופרה האחדות החיצונית בין בני האדם, אלא חל שינוי מהותי: בני האדם הורחקו מהנהגתו הישירה של הקב"ה, ומעתה כל אומה מונהגת על ידי ה' באופן עקיף, על ידי שר (מלאך) אחר. אם כן, הפירוד איננו רק מעשי, אלא הוא פירוד רוחני פנימי, מהותי, אשר מרחיק את בני האדם זה מזה ומרחיקם מקרבת אלוקים ישירה.

בלבול השפה
וקרבת א-לוהים

חתימת תקופת בראשית ופתיחת תקופת האבות

סיפור מגדל בבל הוא הסיפור החותם את תקופת בראשית. לאחר הפירוד בין העמים בטל האידיאל של אנושות שכולה מונהגת ישירות על ידי ה' וכולה עובדת את ה', ונוצרו עמים שונים, בעלי שפות שונות המרוחקים מהנהגתו הישירה של ה'.

זריחת אורו של
אברהם בדור
הפלגה

כאן בא לידי ביטוי הצורך בבחירת אומה אשר תנצור את התקשורת הישירה של הקב"ה עם העולם. זהו תפקידו של עם ה' הקורא בשם ה' בעולם.

ואכן, מיד לאחר סיפור היפרדות העמים, מתחיל אורו של אברהם, מבני בניו של שם³¹, לזרוח במרחבי האנושות. קריאתו של אברהם בשם ה' היוותה את השורש לקריאה העתידית בשם ה', על ידי עם ה' אשר עתיד לצאת מזרעו.³²

---

31. מסתבר שאין זה מקרי שדווקא שושלת שם היא הקוראת בשם ה' בעולם.

32. על כך נרחיב בשיעור הבא.